

АВЛИГАТАЙ ТЭМЦЭХ ГАЗАР
СУДАЛГАА ШИНЖИЛГЭЭНИЙ АЛБА

ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ

**НИЙГМИЙН СҮЛЖЭЭ АШИГЛАН ОЛОН НИЙТИЙН
СЭТГЭЛ ЗҮЙД НӨЛӨӨЛЖ БАЙГАА БАЙДАЛ**

Агуулга

НИЙГМИЙН СҮЛЖЭЭ АШИГЛАН ОЛОН НИЙТИЙН СЭТГЭЛ ЗҮЙД НӨЛӨӨЛЖ БҮЙ БАЙДАЛ	- 3 -
Тусгай арга, хэрэгслүүд.....	- 4 -
Жишээ, баримт.....	- 5 -
Хуурамч мэдээллийн жишээ	- 6 -
Астротурфинг хэрэглэсэн тодорхой улс орнуудын жишээ	- 7 -
Улс орнууд, компаниудын зүгээс хийж буй тэмцэл.....	- 9 -
МОНГОЛ УЛС ДАХЬ НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ	- 11 -
Ашигласан эх сурвалж:	- 15 -

НИЙГМИЙН СҮЛЖЭЭ АШИГЛАН ОЛОН НИЙТИЙН СЭТГЭЛ ЗҮЙД НӨЛӨӨЛЖ БУЙ БАЙДАЛ

Өнөөгийн мэдээллийн эрин үед уламжлалт төрийн удирдлагын бүтэцтэй харьцуулахад интернет нь олон нийтийн сэтгэл зүйг удирдахад илүү өндөр бүтээмжтэй байдгийг судлаачид онцолдог. Улс төрийн өрсөлдөөн, бизнесийн бараа, бүтээгдэхүүний маркетинг, зар сурталчилгаа, шашны үзэл сурталыг түгээх зэрэг төрөл бүрийн үйл ажиллагаанд интернет ашиглан олон нийтийн сэтгэл зүйд нөлөөлөх явдал нь дэлхийн чиг хандлага болсон.

Цахим орчинд тайлбар нотолгоогүй, баримтгүй, шинжлэх ухааны үндэслэлгүй маш олон тооны мэдээллийг санал болгодог. Ингэхдээ мэдээллийн сайтууд, блогууд, нийгмийн сүлжээ, цахим шуудан, форумууд, чат сүлжээг өргөнөөр ашигладаг. Интернет орчинд дахь мэдээллийн илүүдэл болон давталт нь хуурамч шинжтэй, шинжлэх ухааны үндэслэлгүй контентийг үүсгэдэг.

“Дэлхийн хуурамч мэдээллийн систем-2019: нийгмийн сүлжээ дэх зохион байгуулалттай төөрөгдүүлэх ажиллагааны ангилал”¹ судалгааны тайланд дурдагдсанаар 70 улсад интернет ашиглан олон нийтийн санаа бодлыг төөрөгдүүлж байна. БНХАУ, Энэтхэг, Иран, Пакистан, ОХУ, Саудын Араб, Венесуэл зэрэг улсууд интернет болон нийгмийн сүлжээ ашиглан бусад улс оронд улс төрийн зорилгоор нөлөөлөх ажиллагаа явуулсан хэмээн судлаачид үзэж байна. БНХАУ-ыг зөвхөн дотооддоо төдийгүй гадаад улс оронд хамгийн ихээр хуурамч мэдээлэл түгээдэг улс гэж судлаачид нэрлэжээ.

Дэлхийн 25 улс сурталчилгаа явуулах зорилгоор хувийн интернет компаниудтай, тухайлбал Фэйсбүүк компанитай хамтран ажилладаг байна. АНУ, Англи, Хятад, Орос, Узбекистан, Вьетнам, Турк, Унгар, Грек, Өмнөд Африк, Өмнөд Солонгос, Сири, Куба, Хорват зэрэг 56 улс фэйсбүүк хэрэглэгчдийн дунд хуурамч мэдээлэл түгээх ямар нэгэн кампанит ажлыг гүйцэтгэсэн хэмээн судлаачид үзэж байна.

ОХУ нь олон нийтийн санаа бодлыг төөрөгдүүлэх зорилгоор тэргүүлэгч интернет платформууд болох Твиттер, Фэйсбүүк, ЮүТүб, Инстаграмийг ашигладаг байна. Харин Испани, Бразил, Энэтхэг, Мексик, Колумб, Венесуэл, Зимбабве зэрэг улс нь ВатсАп сүлжээг ашигладаг.

Хамгийн ихээр ашиглагддаг байдлаараа Твиттер нь Фэйсбүүкийн дараа ордог. Энэхүү платформийг Орос, Австри, Австрали, Герман, Израил, Швед, Англи, Америк зэрэг 47 улс ашиглаж байна.

Судалгаанд хамрагдсан нийт улс орны 87 хувь нь олон нийтийн санаа бодлыг төөрөгдүүлэх зорилгоор бодит хүмүүсийн хаягийг ашигладаг бол 80 хувь нь бот-

---

¹ <https://comprop.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/93/2019/09/CyberTroop-Report19.pdf>

хаяг, 11 хувь нь киборг-хаяг (өөрийн хаягаар бот удирдахыг хэлнэ), 7 хувь нь хулгайн болон эвдсэн хаяг ашигладаг байна.

Өнгөрсөн онд нийгмийн сүлжээ ашиглагчдын санаа бодлыг төөрөгдүүлэх, хуурамч мэдээлэл түгээх оролдлогыг 52 улсад зохион байгуулсан бол 47 улсын төр засаг нь улс төрийн сөрөг хүчин, улс төрийн идэвхтнүүдийн эсрэг трол, бот ашигласан нь 2018 онтой харьцуулахад даруй 2 дахин их байна.

Тусгай арга, хэрэгслүүд

Цахим орчинд олон нийтийн санаа бодол, хандлага ойлголтод нөлөөлөх, төөрөгдүүлэхийн тулд олон төрлийн арга хэрэгслийг ашигладаг байна.

Astrourfing. Астротурфинг гэдэг нь цахим орчин дахь тодорхой үйл ажиллагаанд зорилтот бүлгийг татан оролцуулах зорилгоор өргөн цар хүрээтэйгээр тэдний сэтгэл зүйг зохиомлоор өдөөх, төөрөгдүүлэх үйл ажиллагаа юм. Энэ хүрээнд мөн олон тооны хүмүүс тодорхой асуудлыг дэмжиж байгаа, эсхүл эсэргүүцэж байгаа мэт сэтгэгдлийг зохиомлоор бий болгох, хүмүүсийн санаа бодлын бодит тусгалыг дарагдуулах, бүдгэрүүлэх, арилгах зорилготой үйл ажиллагаа хийгддэг.

Cyber troops. Форум, блог, нийгмийн сүлжээнд бараа бүтээгдэхүүн, ажил үйлчилгээ, үйл явдал, үзэл бодол, бие хүн, байгууллага, улс орны талаар олон нийт дэмжиж, эсхүл эсэргүүцэж буй мэт сэтгэгдэл төрүүлэх зорилгоор захиалгатай пост оруулах, захиалгат коммент хийх хүмүүсийг хөлслөн ажиллуулдаг. Засгийн газруудын зүгээс цахим цэргүүдийг ашиглах явдал жилээс жилд өсөж байна². Цахим цэргийн хүчээр интернэт, нийгмийн мэдээллийн сүлжээнд иргэд, олон нийтийг зохион байгуулалттайгаар төөрөгдүүлэх үйл ажиллагааг 2017 онд 28 оронд явуулж байсныг судалгаагаар тогтоосон бол 2018 онд 48, 2019 онд 70 оронд ийм үйл явц бүртгэгджээ.

Цахим цэргийг хамгийн ихээр ашигладаг талбар нь Фэйсбүүк юм. Учир нь энэ бол найз нөхөд, гэр бүлийн сүлжээ үүсгэдэг, улс төрийн, бизнесийн, үзэл бодлын болон бусад бүх төрлийн мэдээлэл солилцох боломжтой дэлхийн хамгийн том нийгмийн сүлжээний платформ юм. Ирээдүйд Фэйсбүүк, Ютүб, ВатсАп зэрэг платформуудыг идэвхтэй ашиглан олон нийтийн санаа бодлыг өөрчлөх, нөлөөлөх ажиллагаа ихээр хийгдэх төлөвтэй байгааг “Дэлхийн хуурамч мэдээллийн систем-2019: нийгмийн сүлжээ дэх зохион байгуулалттай төөрөгдүүлэх ажиллагааны ангилал” судалгааны тайлан онцолжээ.

Flaming. Флэйминг буюу “маргааны хажуугаар маргаан” дэгдээх арга нь интернет-форум, чат, нийгмийн сүлжээнд мэдээлэл солилцохдоо маргааны анхдагч шалтгаанд хамааралгүй асуудлаар үгээр давшлах, доромжлох замаар хийгддэг.

Trolling. Троллинг гэдэг нь нийгмийн сүлжээнд санаатайгаар өдөөн хатгах, хууран мэхлэх, маргаан дэгдээх, хагарал үүсгэх, зүй бус үйлдэл хийхэд турхирах үйл ажиллагааг хэлдэг.

---

² Оксфордын Их Сургуулийн “Дэлхийн хуурамч мэдээлэл захилага 2019 он: Нийгмийн сүлжээн дэх төөрөгдөл” судалгааны тайлан

Web robot (bot). Интернет бот, www-бот нь хүнд зориулсан интерфэйс (хоёр систем, байгууллага, сэдэв огтолцох цэг)-ээр дамжуулан автоматаар эсхүл өгөгдсөн хуваарийн дагуу ямар нэгэн үйлдэл хийдэг тусгайлсан программыг хэлдэг.

Flood. Флуд нь интернет чат, форумд нэг төрлийн, зарим нөхцөлд их хэмжээний зай эзлэх мэдээлэл, эсхүл программ түгээх үйл ажиллагаа юм. Энэ нь хэрэглэгчийг сүлжээнээс тасалдуулах, сүлжээнд ачаалал үүсгэх зорилготой. Техникийн флуд гэдэг нь нэгэн зэрэг ихээхэн хэмжээний мэдээлэл явуулснаар системийн ажиллагааг алдагдуулах хакерын дайралт юм. Флудыг троллингийн зорилгоор түгээж болдог ба энгийн пранк /тоглоом хийх/ зорилгоор ч түгээх явдал байдаг.

Internet surf. Энэ нь үгчлэн хөрвүүлэх нөхцөлд интернет “ухах”, судлах, хайлт хийх гэсэн үг юм. Гэтэл интернет серфинг гэдэгт рейтинг өсгөх зорилгоор ямар нэгэн мэдээллийг хэдэн удаа үзсэн талаарх “тоолуур”-ыг зохиомлоор “нэмэгдүүлэх”-ийг хэлдэг.

Fake news. Хуурамч мэдээ гэдэг нь уламжлалт хэвлэл, мэдээллийн хэрэгсэл болон нийгмийн сүлжээнд санхүүгийн болон улс төрийн ашиг, давуу байдал олох зорилготой, санаатай төөрөгдөлд оруулах мэдээлэл цацах, түгээх үйл ажиллагааг хэлнэ.

Spin-doctoring. Спин-эмч, медиа-зөвлөх нь үйлчлүүлэгчийн (хувь хүн, хуулийн этгээд, улс орон байж болно) унасан нэр хүндийг богино хугацаанд өөрчлөх, олон нийтийн сэтгэл зүйд нөлөөлөх зорилготой үйлчилгээ юм. Холбоотой хүнийг буруутгах, дайрч давшлах, анхаарлыг өөр зүйлд шилжүүлэх, эх сурвалжийг гутаах, нөхцөл байдлыг утга учиргүй болгох, тохуурхах, сүрдүүлэх зэрэг арга замаад дамжин хэрэгждэг.

Filter Bubble. Хөөсөн фильтр гэдэг нь хайлтын системүүд (Фэйсбүүк, Гүүгл, ВКонтакте, Яндекс, Яхүү, Бинг, Байду, Аск, Навер зэрэг) хэрэглэгчид шаардлагатай бүх мэдээллийг бус харин хэрэглэгчийн байршил, сонирхол, өмнөх хайлтийн түүх, хулганы хөдөлгөөнд үндэслэн мэдээллийг эрэмбэлэн харуулах гаргах явдал юм.

Жишээ, баримт

Twitter дахь ботын жишээ. Ботууд төрөл бүрийн үүргийг гүйцэтгэж болно. Тухайлбал хүний оролцоогүйгээр асуултад хариулах, шинэ мэдээ, мэдээллийг нийтлэх, хуурамч мэдээлэл түгээх, цахим үнэлгээ, асуулгын дүнг өөрчлөх гэх мэт.

Mocksession.com цахим хуудасны CNN Breaking News Bot (@attention_cnn) нь Си Эн Эн агентлагаас хэрэглэгчдийн анхаарлыг татах онцлог шинэ мэдээ, мэдээлэл гаргах үед дамжуулдаг.

Washington Post (@PowerPost) нь Вашингтон дахь шийдвэр гаргагчдын талаар мэдээлэл гарахаар дохио өгдөг.

Бразил Улсад Twitter-т Роза нэртэй (Rosie@RosieDaSerenata) ботыг төрийн өндөр албан тушаалтнууд төсвийн хөрөнгийг хувийн зорилгоор завших явдлыг илрүүлэхэд ашиглаж байна.

Зураг 1. CNNBreakingNewsBot

Зураг 2. Бразилийн Засгийн газрын төсвийн хөрөнгийн зарцуулалтыг хиймэл оюуны тусламжтай нягтлан шалгах "Хайрын дуулал" нэртэй төслийн бий болгосон бот

Хуурамч мэдээллийн жишээ

BuzzFeed³ (Базфид) сайтад "OliverStonne" нэртэй хэрэглэгч английн тагнуулын албаны ажилтантай хийсэн ярилцлага мэтээр мэдээ гаргасан байна. Тус мэдээний утга нь Английн Ерөнхий сайд асан Дэвид Камерон болон АНУ-ын Ерөнхийлөгчийн сонгуульд Ардчилсан намаас нэр дэвшигч Хиллари Клинтон нарын захиалгаар нэр дэвшигч Дональд Трампыг сонгогдоход МИ6 саад учруулж байсан гэжээ.

³ <https://www.bbc.com/russian/features-50835324>

Community

MI6 Operative On Anti-Trump Campaign

Few people doubted that Hillary Clinton was going to win the presidential race in the USA. However following the election results, billionaire Donald Trump becomes the 45th POTUS. The news proved to be a real shock to the global politics and denoted the intensification of the anti-Trump campaign aimed at disputing his victory.

Posted on January 20, 2017, at 8:33 a.m.

OliverrStonne
Community Contributor

This post has not been vetted or endorsed by BuzzFeed's editorial staff. BuzzFeed Community is a place where anyone can create a post or quiz. [Learn more](#) or [post your buzz!](#)

BuzzFeed сайтын мэдээллээр тус нийтлэлийг 522 удаа үзэж, Фэйсбүүк, Твиттерт иш татсан байна. Мөн хэд хэдэн гадаад хэлрүү хөрвүүлэгдэн бусад орны нийгмийн сүлжээнд иш татагджээ.

[Астротурфинг хэрэглэсэн тодорхой улс орнуудын жишээ⁴](#)

Английн “Дөрөвдүгээр суваг” компанийн судалгаагаар Кэмбриж Аналитика компани нь 2013-2018 онд дэлхийн олон улсын сонгуулийн үйл явцад нөлөөлсөн гэжээ. Үүнд АНУ-ын 2016 оны Ерөнхийлөгчийн сонгууль, Английн Европын Холбооны гишүүнчлэлийн тухай референдумийн үр дүнд нөлөөлсөн гэж үзсэн⁵. Компани нь астротурфингийн арга хэрэгслүүдийг ашиглан их хэмжээний бот үүсгэсэн ба хуурамч бүртгэл үйлдсэн байна.

Хятадад 2000 оны дундаас эхлэн тус улсын Засгийн газар, түүний үйл ажиллагааны талаар эерэг үзэл бодол системтэйгээр илэрхийлдэг сүлжээ ажиллуулж эхэлсэн. Нэг удаагийн пост, эсхүл коммент хийсний төлөө 5 маогийн урамшуулал авдгаас үүдэн эдгээр интернет бригадад “5 маогийн арми”⁶ буюу “Умадон” гэсэн нэр өгчээ. Зарим тооцооллоор бүх хятадын хэмжээнд 300 мянган ийм хэрэглэгч байдаг.

Оросын Холбооны Улсын төр засгийн эрх ашгийн үүднээс тус улсын дотоодод болон гадаадад байгаа олон нийтийн санаа бодолд нөлөөлдөг интернет судалгааны агентлаг Петербургд байдаг талаар 2013 онд “Новая газета” нийтэлсэн. Хөлсөлсөн албан хаагчдын тусламжтай үүнийг гүйцэтгэдэг ба “кремлебот” гэсэн нэртэй болжээ. Тус компанийн байршилтай холбоотойгоор мөн “Ольгагийн троллиуд” гэж нэрлэх нь байдаг. Зарим америкийн сэтгүүлчид тус компанийг АНУ-ын ерөнхийлөгчийн 2016 оны сонгуулийн үр дүнд нөлөөлсөн хэмээн мэдэгдэж байсан. Оросын ард иргэд төр засагтаа итгэж байгаа, Засгийн газрын гаргасан шийдвэрийг дэмжиж байгаа, улс төрийн сөрөг хүчнийг хүлээж авахгүй байгааг илэрхийлсэн мэдээллийг интернетэд түгээх тусгайлан хөлсөлсөн “бригад” ажиллаж

⁴ <https://www.wikiwand.com/ru/%D0%90%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D1%82%D1%83%D1%80%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B3#/citenote8>

⁵ <https://www.dw.com/ru>

⁶ <https://evolkov.net/moodle/mod/forum/discuss.php?d=219>

байна гэсэн таамаглалыг 2000 оны эхээс оросын сөрөг хүчний зүгээс илэрхийлж эхэлсэн.

Америкийн Батлан хамгаалах яамны 27 мянган албан хаагч олон нийттэй харилцах асуудлыг хариуцдаг бөгөөд жилийн төсөв нь 4.7 тэрбум долларыг болдог гэж Ассошейтэд пресс мэдээллийн агентлагийн 2009 онд хийсэн судалгаанд дурдагджээ. Тус агентлагийн ерөнхий захирал Том Керли АНУ-ын арми нь чөлөөт хэвлэл, мэдээллийн эсрэг маш том суртал ухуулгын машин болж хувирсан хэмээн мэдэгджээ.

Америкийн Засгийн газраас хилийн чандад явуулах суртал ухуулгын үйл ажиллагаанд хэрэглэх программ хангамжтай холбоотойгоор Пентагон 2.76 сая ам.долларын гэрээг Нтрепид (Ntrepid) гэх компанитай 2011 оны гуравдугаар сард хийсэн⁷ байна.

Туркийн засгийн эрхийг барьж буй Шударга ёс, хөгжил дэвшлийн намын (туркаар Адалет ви Калкинма Партиси) нэрний эхний үсгүүдээр нэрлэгдсэн, тус намаас санхүүжигддэг “АК тролл”-иуд 2013 оноос ажиллаж байна. Мөн түүнчлэн сөрөг хүчин болон тэдний удирдагчдийн эсрэг ажиллах үүрэгтэй “Шинэ турк дижитал оффис” нэртэй байгууллагыг 2015 онд болсон парламентын сонгуулийн өмнө байгуулсан бөгөөд тухайн үедээ 180 хүний бүрэлдэхүүнтэй байв⁸. Энэхүү байгууллага нь контент үйлдвэрлэх, нийгмийн сүлжээнд ажиллах, мэдээлэл хүлээн авах, кампанит ажлын зохион байгуулах үндсэн чиг үүргийг хариуцсан дөрвөн нэгжтэй байсан.

Украины Ерөнхийлөгч Петр Порошенког сурталчилдаг төлбөртэй троллиуд түүнийг засгийн эрхэнд байх үед ажилладаг байсан ба 2019 оны ерөнхийлөгчийн сонгуулийн үеэр бусад нэр дэвшигчдийн эсрэг идэвхтэй ажилласан. Тухайлбал ялалт байгуулсан Владимир Зеленскийг гутаах ажиллагаа маш эрчтэй явагджээ. Эдгээр троллиуд нь “Порохобот” гэж нэрлэгджээ. 2014 оны гуравдугаар сард Крымыг ОХУ-д нэгдэх үед интернет орчинд крмын орос хэлтэй оршин суугчдын нэрийн өмнөөс Украины бүрэлдэхүүнээс гарахыг эсэргүүцсэн коментууд ихээр явсан. Эдгээр коментийн зонхилох хэсгийг украин, америк цэргийнхэн хийсэн гэдгийг Украины Батлан хамгаалах яамны эх сурвалж мэдээлсэн байдаг.

Азербейжаны Засгийн газар тэрс үзэлтнүүдийн цахим шууданг хянахад ашиглах программ хангамжийг Америкийн Виржини мужид төвтэй Бүүз Аллен Хамилтон⁹ компаниас худалдан авсан гэж азербейжаны мэдээллийн Туран агентлаг болон Азадлик сонин мэдээлж байв¹⁰. Программ нь нийгмийн сүлжээнд тэрс үзэлтнүүдийг илрүүлэх хуурамч хаяг нээн ажиллуулдаг байна. Тус улсын тусгай алба нийгмийн сүлжээ ашиглан төр засгийн бодлого эсэргүүцэгчдийг илрүүлдэг.

⁷ <https://www.telegraph.co.uk/technology/social-media/8389577/Pentagon-buys-social-networking-spy-software.html>

⁸ <https://www.dailysabah.com/elections/2015/05/11/ak-party-founded-new-turkey-digital-office-for-the-general-elections-on-june-7>

⁹ https://pikabu.ru/story/astroturfing_ili_che_u_vas_mnenie_3820821

¹⁰ <https://edri.org/edriqramnumber9-6identify-dissidents-online/>

Улс орнууд, компаниудын зүгээс хийж буй тэмцэл

Улс орнууд үндэсний болон бүс нутгийн хэмжээнд энэхүү асуудалтай тэмцэхээр ихээхэн хүч чармайлт гаргаж байна. Тухайлбал тусгай алгоритм, программ боловсруулан цахим орчин дахь хуурамч мэдээлэл, бот, троллийг илрүүлэх үйл ажиллагаанд ашиглаж байна.

Америкийн төрийн бус байгууллага болох “Ардчилалыг хамгаалах альянс”¹¹ нь Хамилтон-68 гэх (<http://dashboard.securingdemocracy.org>) талбар нээн ажиллуулж байна. Энэ нь АНУ болон бусад гадаад улс орнууд твиттерээр ямар мэдээлэл түгээж байгааг олон нийтэд тухайн цаг үед нь мэдээлж байх зорилготой байна. Түүнчлэн Индианагийн их сургуулиас боловсруулсан Ботометр¹² нь твиттерт дэх бот программ хаах зориулттай бол Нью Мексико их сургуулиас боловсруулсан Debot программ¹³ нь бот программыг олж илрүүлдэг бөгөөд 2017 онд 730 мянган бот олж тогтоожээ.

Фэйсбүүк, Ютүб, Гүүгл зэрэг компаниуд хуурамч мэдээ, мэдээлэл, тролл, бот зэрэгтэй тэмцэхээр ажиллаж байна. Эдгээр компаниуд нь хэрэглэгчдэд хуурамч мэдээллийг хэрхэн таних талаар зөвлөгөө зөвлөмж гаргах, хуурамч хаяг устгах, хүн удирдаж буй тролл, хүн болон программ ашиглан хуурамч хаяг нээж, түгээж буй хуурамч мэдээллийг таних программ боловсруулах зэргээр ажиллаж байна. Фэйсбүүк компани өөрийн сүлжээн дэх 2.2 сая гаруй хуурамч хаягийг 2019 оны 5 дугаар сард устгажээ. Компанийн зүгээс иймэрхүү хуурамч хаяг тогтмол өсөж байдаг ба нийт хэрэглэгчдийн 5 хувийг эзэлдэг хэмээн мэдэгдсэн.

Гүүглийн охин компани болох Жигсоу компаниас “машин танин мэдэхүй”-г ашиглан цахим хуудсуудыг үнэлж байна. Энэ зорилгоор сүүлийн 10 жилийн хугацаанд сүлжээнд явагдсан хэлэлцүүлэг, коммент зэрэг архивын баримтуудыг “машин танин мэдэхүй”-гээр үнэлүүлэхээр Жигсоуд гаргаж өгч байгаа бөгөөд Нью Йорк таймс энэ үйл ажиллагааны талаар “Гүүгл компани бүх туршилт, загвар болон судалгааны үр дүн зэргийг нээлттэй гаргаж өгч байгаа” гэж мэдээлжээ.

Украин Улс Инстаграм, Фэйсбүүк, Телеграм, ТикТок зэрэг сүлжээнд ашиглах Дия (Дія) гэх аппликейшнийг украин хэл дээр боловсруулсан байна¹⁴. Энэ нь мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах, хуурамч мэдээлэл түгээх асуудлыг бууруулахад зориулагдсан ба туршилт хийгдэж байна.

Төрийн албаны бүх үйл ажиллагаа нь цахимаар явагддаг Эстон Улсын e-Eston нь 2007 оны 4 дүгээр сарын 27-нд хакерын дайралтад өртсөн бөгөөд маш өргөн хүрээний хакерын дайралт байснаас үүнийг “кибер дайн” гэж нэрлэсэн байдаг. Тухайн үед төрийн цахим хуудсууд, бүртгэл, олон нийтийн хэвлэл мэдээллийн

¹¹ The Alliance for Securing Democracy

¹² <https://botometer.iuni.iu.edu>

¹³ <https://www.cs.unm.edu/~chavoshi/debot/>

¹⁴ <https://www.unian.info/society/10862348-ukraine-launches-diia-app-opening-access-to-wide-range-of-gov-t-services-online.html>

хэрэгслүүд бараг бүгд гацжээ¹⁵. Үүнээс улбаалан Эстон Улс Батлан хамгаалах яамныхаа харьяанд кибер нэгж байгуулсан нь европын цахим аюулгүй байдлын төв болсон.

Улмаар 2008 онд Таллинд Дэлхийн цахим төвийг байгуулсан. Умард Атлантын цэргийн эвслийн Цахим аюулгүй байдлын төвийн сургалтад 25 улс орны 900 мэргэжилтнүүд жил бүр цуглардаг болсон. Түүнчлэн жил бүр Таллинд болдог олон улсын цахим аюулгүй байдлын “Цахим асуудал”¹⁷ хуралд тус салбарын 600 мэргэжилтнүүд цуглардаг.

Эстони Улс мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангахын тулд блокчейн технологи Кей Эс И¹⁸ боловсруулсан. Энэхүү технологийг өнөөдөр Умард Атлантын цэргийн эвслийн улс орнууд болон АНУ-ын батлан хамгаалах салбарынхан ашиглаж байна.

Европын Холбооны гадаад харилцааны албанд (EEAS) Стратегийн харилцааны ажлын хэсгийг (East StratCom Task Force) 2015 онд байгуулсан. Ажлын хэсэг¹⁹ нь одоогийн байдлаар 4500 гаруй хуурамч мэдээлэл тараасан баримтыг тогтоогоод байгаа бөгөөд Европын холбооны бусад албадтай хамтран Европын холбооны талаарх үнэн, бодит мэдээлэл түгээхэд оролцож байна. Гибрид аюулд²⁰ хариу өгөх Ерөнхий хөтөлбөрийг 2016 онд баталсан ба Европын холбооны гибрид аюул, заналхийлэлд шинжилгээ хийх төв (EU Hybrid Fusion Cell)²¹-ийг байгуулсан. 2017 онд Хельсинкид Гибрид аюулын эсрэг тэмцэх Европын тэргүүн туршлагын төв (European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats)-ийг байгуулан ажиллаж байна.

---

¹⁵ <https://foreignpolicy.com/2017/04/27/10-years-after-the-landmark-attack-on-estonia-is-the-world-better-prepared-for-cyber-threats/>

¹⁶ <https://www.wired.com/2007/08/ff-estonia/>

¹⁷ CyCon – Cyber Conflict Цахим асуудал <https://cycon.org/>

¹⁸ Keyless signature infrastructure

¹⁹ <https://euvsdisinfo.eu/disinfo-review/>

²⁰ Гибрид аюул гэдэгт ардчилсан улс, институцийн сул, эмзэг талын эсрэг улс орнууд, эсхүл субъектууд зохион байгуулалттай өргөн хүрээний арга хэрэгсэл, үйл ажиллагаа явуулахыг ойлгоно. Үүнд цахим дайралт, хуурамч мэдээлэл түгээх, сонгуулийн үр дүнд нөлөөлөх, нийгмийн сүлжээнд хуурамч мэдээлэл түгээх зэрэг багтана.

²¹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_2788

МОНГОЛ УЛС ДАХЬ НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ²²

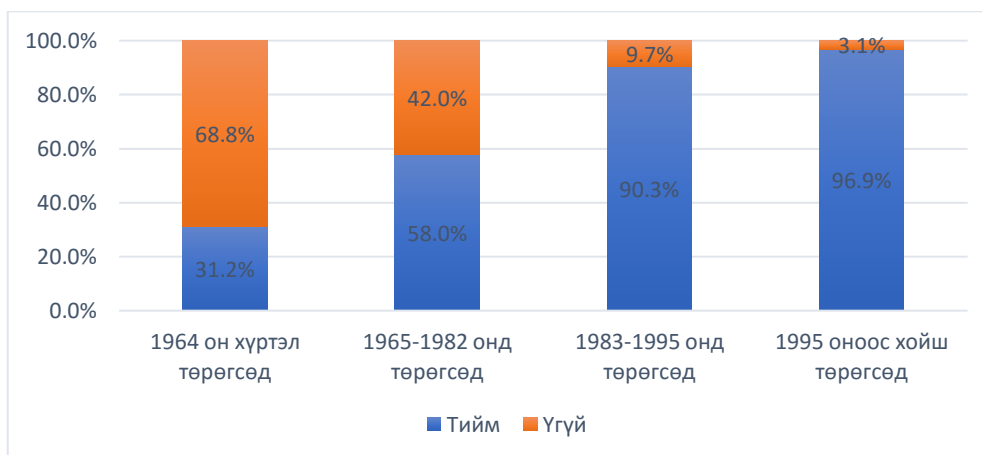
2020 оны 1 дүгээр сарын байдлаар Монгол Улсад 2.2 сая интернет хэрэглэгчид байна. Энэ нь 2019 оны тоо баримттай харьцуулахад төдийлөн өөрчлөлт гараагүй байна.

2020 оны 1 дүгээр сарын байдлаар интернэт нэвтрэлт 68 хувьтай байгаа бөгөөд нийгмийн сүлжээ ашиглагчдын тоо 2.2 сая байна. Үүнийг 2019 оны 4 дүгээр сарын хэрэглэгчдийн тоотой харьцуулахад 219 мянгаар буюу 11 хувиар өссөн байна. Нийгмийн сүлжээнд нэвтрэлтийн тоо 68 хувиар өссчээ.

2020 оны 1 дүгээр сарын байдлаар 4.42 сая гар утасны холболт бүртгэгдсэн бөгөөд 2019 оны 1 дүгээр сарын тоотой харьцуулахад 199 мянгаар буюу 4.7 хувиар нэмэгдсэн байна. 2020 оны 1 дүгээр сарын байдлаар Монгол Улсын гар утасны холболт нийт хүн амын 136 хувьтай тэнцэж байна.

СИКА ХХК нь болон Монголын санхүүгийн зах зээлийн холбоо байгууллагууд “Монголын нийгмийн үеийн судалгаа”-г 2020 онд зохион байгуулан гүйцэтгэжээ. Тус судалгаагаар 7327 хүний мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийсэн байна.

Тайланд²³ манай улсын иргэдийн нас залуужих тусам интернет болон төрөл бүрийн цахим талбар ашигладаг хувь хэмжээ нэмэгдэж байгаа (Зураг 1), цахим орчинд хамгийн ихээр ашигладаг талбарууд нь Фэйсбүүк, Ютүб, Инстаграм гэж тодорхойлогдсон (Зураг 2), судалгаанд оролцогчдын 43.6 хувь нь телевизийг, 23.6 хувь нь нийгмийн сүлжээг, 12.5 хувь нь найз нөхөд, ажлын хамт олны хүрээнд сонссон мэдээллээ, 11.0 хувь нь сонин, сэтгүүлийг, 9.8 хувь нь мэдээллийн цахим хуудсуудыг, 8.6 хувь нь гэр бүлийн хүрээнд сонссон мэдээллийг, 3.2 хувь нь радио/богино долгионы радиог мэдээллийн голлох эх сурвалжаа гэж нэрлэсэн (Зураг 3) талаар тус тус дурджээ.

Зураг 3. Интернет ашиглалтын хэмжээ

²² <https://datareportal.com/reports/digital-2020-mongolia>

²³ <file:///C:/Users/jargalan/Downloads/download.pdf>

Нийгмийн сүлжээ ашиглан олон нийтийн сэтгэл зүйд нөлөөлж буй байдал

Зураг 4.Тогтмол ашигладаг аппликейшн нийт оролцогчдоор, хувиар

Зураг 5.Зураг 3. Мэдээллийн эх сурвалж нийт оролцогчдоор, хувиар

Монгол Улсын хувьд цахим аюулгүй байдлыг хангах чиглэлээр эрх зүйн орчин бүрдүүлэн ажиллаж байна.

Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 3 дугаар зүйлд (3.6) Мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах үндсийг “Мэдээллийн салбарт үндэсний ашиг сонирхлыг хамгаалах, төр, иргэн, хувийн хэвшлийн мэдээллийн бүрэн бүтэн, нууцлагдсан, хүртээмжтэй байдлыг баталгаажуулах нь мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах үндэс мөн.” хэмээн зааж өгсөн байна. Уг үзэл баримтлалын 3.6.1.12.-т Мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах, мэдээллийн орчинд сөргөлдөх аюулаас сэргийлэх, кибер орчин дахь гэмт явдалтай тэмцэх чиглэлд олон улсын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэн хөгжүүлнэ /3.6.1.12./ хэмээн тусгасан байна.

Үндэсний аюулгүй байдлын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.4.6 дахь хэсэгт “Мэдээллийн аюулгүй байдал” гэсэн ойлголтыг Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын тухай ойлголтод хамруулсан байна. Эрүүгийн хуулийн 26 дугаар зүйлд “Цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг” гэсэн бүлэг оруулж өгсөн.

Монгол Улсын Засгийн Газраас 2013 оны 01 дүгээр тогтоолоор цахим хуудас дахь сэтгэгдлийг зохистой хэрэглэх зорилгоор “Цахим хуудас дахь сэтгэгдлийн нэгдсэн систем”-ийн тухай журам баталсан. Үүний дагуу Харилцаа холбооны зохицуулах хорооноос 2013 оны 05 тоот тогтоолоор “Сайтууд дахь сэтгэгдлийн харилцааг зохицуулах журам”-ыг баталсан хэдий ч Монгол Улсын Харилцаа холбооны зохицуулах хорооны 2014 оны ээлжит 7 дугаар хуралдаанаар “Сайтууд дахь сэтгэгдлийн харилцааг зохицуулах журам”-ыг хүчингүй болгох арга хэмжээг авсан байна.

Энэ нь Засгийн газрын 2016 оны 4 дүгээр сарын 11-ний 204 дүгээр тогтоолоор “Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Хүний эрхийн зөвлөлөөс гаргасан зөвлөмжүүдийг 2016-2019 онд хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө” баталсантай холбоотой юм.

Уг төлөвлөгөөний наймдугаар хэсэгт үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхийг хангах чиглэлээрх арга хэмжээнүүдийг тусгасны дотор цахим хуудас дахь сэтгэгдлийн нэгдсэн системийн тухай Засгийн газрын 2013 оны 01 дүгээр тогтоолыг хүчингүй болгохыг тусгажээ.

“Сайтууд дахь сэтгэгдлийн харилцааг зохицуулах журам”-ыг хүчингүй болгох нь хэд хэдэн шалтгаантай²⁴ байсан гэж “Цахим орчин дахь гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, илрүүлэх, таслан зогсоох эрх зүйн зохицуулалт” судалгааны тайланд дурдсан байна. Үүнд:

- Иргэд, олон нийт, иргэний нийгмийн байгууллага, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын зүгээс үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрх чөлөөнд халдлаа, боомилох үндсийг тавьж байна гэж хүчтэй эсэргүүцсэн.

- Цахим эрх чөлөө ба нэрээ нууцлах эрх зөрчигдөж байна. Ялангуяа мэдээ, мэдээллийн цахим хуудсыг бүртгэж, шүүлтүүр хэрэглэж байгаа нь Иргэний болон улс төрийн эрхийн олон улсын пактын 19 дүгээр зүйлтэй зөрчилдөж байна.

- Үзэл бодолтой байх, түүнийгээ илэрхийлэх эрх чөлөөнд тавих хязгаарлалтыг зөвхөн хуулиар тогтоох ёстой ч зохицуулах байгууллагын гаргасан, захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон шийдвэрийн улсын нэгдсэн бүртгэлд бүртгэгдээгүй, хүчин төгөлдөр бус дүрэм, журмаар хязгаарлалт тогтоож байгаа нь цензур болон ашиглагдаж байна гэх зэрэг олон хүчин зүйл нөлөөлсөн байна.

“Цахим орчин дахь гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, илрүүлэх, таслан зогсоох эрх зүйн зохицуулалт”²⁵ судалгаанаас харахад Монгол Улсад цахим орчин дахь худал мэдээ, мэдээлэл тараах, гүтгэх, доромжлох үйлдэл, түүнд хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалтыг тодорхой байдлаар хуульчилсан байна гэж дүгнэж болох байна.

Цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийг Эрүүгийн хуулийн 26 дугаар зүйлд тусгаж өгсөн. Үүнд 26.1 - Цахим мэдээлэлд хууль бусаар халдах, 26.2 - Цахим мэдээллийн сүлжээнд хууль бусаар халдах программ, техник хэрэгсэл бэлтгэх, борлуулах, 26.2 - Хор хөнөөлт программ хангамж бүтээх, ашиглах, тараах)²⁶

Цагдаагийн байгууллагын хэмжээнд 2020 оны гуравдугаар сард бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн мэдээнд дурдсанаар өмнөх оны мөн үеийн хэмжээнээс 18-аар буюу 2.5 дахин (2019 оны 3 дугаар сард – 16, 2020 оны 3 дугаар сард - 34) өссөн байна. 2019 оны жилийн эцсийн байдлаар 57 гэмт хэрэг бүртгэгдсэн нь 2018 он (42)-той харьцуулахад 15-аар буюу 35.7 хувиар өссөн байна.

²⁴ <http://nli.gov.mn/wp-content/uploads/2018/04/tsahim-orchim.pdf>

²⁵ <http://nli.gov.mn/wp-content/uploads/2018/04/tsahim-orchim.pdf>

²⁶ <https://police.gov.mn/resource/information/File/2020/03/31/fu0192erqajecpy/2020.03%20sar%20Burtgegsen%20gemt%20hereg.pdf>

Харилцаа холбооны зохицуулах газар болон Цагдаагийн байгууллагаас интернет ашиглалт, олон нийтийн нийгмийн сүлжээг зохистой ашиглах, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх талаар олон нийтэд хандсан арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлж байна.

Тухайлбал Харилцаа холбооны зохицуулах хорооноос интернетийн зохистой хэрэглээг хүүхэд, залуучууд, эцэг эхчүүдэд сургах зорилгоор интернэт ашиглах зөвлөмж, зөвлөгөө өгөх, тусгай сайт (ekids.mn, <http://www.happywebs.mn/>)-ыг ажиллуулж байна.

Цагдаа, тагнуулын байгууллагаас хүүхдийг цахим гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, цахим орчин дахь залилангийн хэргээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор олон нийтийн хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслээр ярилцлага өгөх²⁷, “Интернет орчинд үйлдэгддэг гэмт хэргийн төрлүүд”-ийн талаар цуврал зөвлөмж²⁸ хүргэн ажиллаж байна.

Ийнхүү цахим орчин дахь аюулгүй байдлын талаар холбогдох эрх зүйн актад зохицуулалт оруулж, төрийн байгууллагуудаас олон нийтийн зориулсан урьдчилан сэргийлэх, танин мэдэхүйн шинж чанартай арга хэмжээ зохион байгуулж байгаа хэдий ч үр дүн, нөлөөллийг тооцсон судалгаа шинжилгээний ажил хийгдээгүй байна.

Түүнчлэн Фэйсбүүк, Твиттер, Инстаграм зэрэг олон нийтийн сүлжээ ашиглан олон нийтийн санаа бодлыг зохион байгуулалттайгаар удирдах, санаа бодолд нөлөөлөх явдал ямар түвшинд байгааг тодорхойлсон судалгаа шинжилгээний ажил байхгүй байна.

Хэвлэлийн хүрээлэнгийн захирал М.Мөнхмандах²⁹ “Үй олноор самууруулах зэвсэг” нийтлэлдээ цахим нийгмийн сүлжээний талаар “Саяхан л хүмүүс шахмал түлшнээс айж, олны танил дуучин эрийн хар тамхины хэрэгт эгдүүцэж, тэтгэврийн зээлгүй хөгшдийг хөөрхийлж, ямааг өрөвдсөн дуучин эмэгтэйд муулж, Австралийн ард түмний төлөө залбирч суугаад хэдхэн долоо хоногийн дараа корона вирусийг “илрүүлж” өдөр бүр ямар нэг шинэ сенсацаар давалгаалж ирсэн” хэмээн дурдсан байна.

Хэдийгээр нарийн судалгаа хийгдээгүй ч цахим орчин дахь олон нийтийн санаа бодол хэрхэн хурдан хугацаанд өөрчлөгдөж, хувирдаг, эсхүл өөрчилж, хувиргаж болдогийг нотлох явдал 3 дугаар сард гарлаа. Монгол Улсад коронавирусын халдварын анхны тохиолдол болсон франц иргэнд хандсан цахим сэтгэгдэлийн өнгө аяс ихэнхдээ сөрөг байсан хандлага 1-2 хоногийн дараа эрс өөрчлөгдөн эерэг хандлагаар солигдсон нь нийгмийн сүлжээ хэрхэн олон нийтийн санаа бодолд хурдацтай нөлөөлж буйг гэрчилж байна.

²⁷ <https://ikon.mn/n/1nvw>

²⁸ <http://ncsc.gov.mn/index.php?id=102>

²⁹ <https://medium.com/@Pressinst/%D2%AF%D0%B9-%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D0%BE%D0%BE%D1%80-%D1%81%D0%B0%D0%BC%D1%83%D1%83%D1%80%D1%83%D1%83%D0%BB%D0%B0%D1%85-%D0%B7%D1%8D%D0%B2%D1%81%D1%8D%D0%B3-f05fe4f66d11>

Ашигласан эх сурвалж:

<https://www.bbc.com/russian/features-46117864>

<https://www.theguardian.com/media/2017/may/02/google-and-Фэйсбүүк-bring-in-one-fifth-of-global-ad-revenue>

<https://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=2765&context=lhapapers>

https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/105420/South_Korean_Disinformation_Campaign_Political_Communication_Special_Issue.pdf?sequence=2&isAllowed=y

<https://www.monitoringjournal.ru/index.php/monitoring/article/view/744/709>

<https://medium.com/@Pressinst/%D2%AF%D0%B9-%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D0%BE%D0%BE%D1%80-%D1%81%D0%B0%D0%BC%D1%83%D1%83%D1%80%D1%83%D1%83%D0%BB%D0%B0%D1%85-%D0%B7%D1%8D%D0%B2%D1%81%D1%8D%D0%B3-f05fe4f66d11>

<https://point.md/ru/novosti/v-mire/v-Фэйсбүүк-zablokirovali-rossiiskoe-agentstvo-po-izucheniiu-interneta>

https://www.gazeta.ru/tech/news/2018/04/04/n_11371442.shtml

<https://lenta.ru/news/2019/02/22/reguliruem/>

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/811449/DCMS_REA_Online_trolling.pdf

https://www.business-standard.com/article/current-affairs/how-govts-across-the-world-use-cyber-troops-to-manipulate-public-opinion-117071900815_1.html

<https://comprop.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/89/2017/07/Troops-Trolls-and-Troublemakers.pdf>

<https://www.intel.com/content/dam/www/program/education/us/en/documents/intel-easy-steps/easy-steps-activity-surf-internet.pdf>

<https://evolkov.net/moodle/mod/forum/discuss.php?d=219>

<https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/5046957>

https://www.gazeta.ru/tech/2017/01/27/10493867/social_botnetwork.shtml

<https://www.spiegel.de/netzwelt/netzpolitik/donald-trump-und-die-daten-ingenieure-endlich-eine-erklaerung-mit-der-alles-sinn-ergibt-a-1124439.html#spRedirectedFrom=www&referrer=https://t.co/XLkO9egVVe>

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ru/MEMO_18_6648

<https://securingdemocracy.gmfus.org/hamilton-dashboard/>

<https://www.theguardian.com/technology/2011/mar/17/us-spy-operation-social-networks>

<https://www.unian.info/society/10862348-ukraine-launches-diia-app-opening-access-to-wide-range-of-gov-t-services-online.html>

<https://www.wired.com/2007/08/ff-estonia/>